

УДК 657.41

Самойлова Т.А.

Чортківський інститут підприємництва і бізнесу ТНЕУ

## **БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ЯК ОСНОВА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА**

© *Самойлова Т.А.*

У статті досліджено роль бухгалтерського обліку в формуванні системи інформаційного забезпечення управління капіталом підприємства, сформувано вимоги, яким має відповідати інформація щодо управління капіталом, запропоновано шляхи підвищення якості облікової інформації для прийняття оперативних управлінських рішень.

**Ключові слова:** бухгалтерський облік, інформаційне забезпечення, інформаційні технології, управління капіталом.

The article explored the role of accounting in shaping the information system capital management company, formed requirements that must match the information on capital management, suggested ways to improve the quality of accounting information to make operational management decisions.

**Key words:** accounting, information management, information technology, management capital.

В статье исследовано роль бухгалтерского учета в формировании системы информационного обеспечения управления капиталом предприятия, сформулированы требования, которым должна отвечать информация относительно управления капиталом, предложены пути повышения качества учетной информации для принятия оперативных управленческих решений.

**Ключевые слова:** бухгалтерский учет, информационное обеспечение, информационные технологии управление капиталом.

**Постановка проблеми.** Управління підприємством вимагає систематичної інформації про здійснювані господарські процеси, їх характер і обсяг, про наявність матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, їх використання, про фінансові результати діяльності. Основним джерелом такої інформації є дані поточного бухгалтерського обліку, які систематизуються у звітність. Така звітність має велике значення, оскільки використовується не тільки для економічного аналізу діяльності окремого підприємства з метою одержання інформації, необхідної для управління, а й для узагальнення результатів у масштабі галузей і народного господарства в цілому. Бухгалтерський облік ведуть всі

підприємства, незалежно від їх форми власності. Недбалість і неточність у системі ведення бухгалтерського обліку може принести чималий збиток. Невід'ємними складовими бухгалтерського обліку є великий потік первинних документів, постійне виконання арифметичних операцій, перевірка правильності розрахунків і проведення операцій, зіставлення даних з інформацією на суміжних ділянках обліку тощо. Система обліку та звітності повинна ґрунтуватися на прийнятих у практиці методологічних принципах, спрямованих на здійснення всебічного впливу на діяльність підприємства для забезпечення отримання прибутку. Отже, на наш погляд, основним джерелом інформаційного забезпечення у функціонуванні підприємства є облікова інформація.

На сучасному етапі, у період поглиблення ринкових відносин та глобалізаційних процесів, розширюється коло проблем, що покликаний вирішувати бухгалтерський облік. Стрімкий розвиток науково-технічного прогресу, впровадження інноваційних технологій та поява нових організаційних форм виробництва зумовлює ускладнення управління господарсько-фінансовою діяльністю підприємств, тому виникає нагальна потреба удосконалення ведення бухгалтерського обліку та системи інформаційного забезпечення, яке дасть змогу підвищити якість облікової інформації, її обробки та зберігання, що є необхідною умовою для ефективного управління підприємством.

Оскільки основними джерелами формування активів підприємства є власні засоби (власний капітал) та позичені кошти (позиковий капітал), особливої актуальності набуває удосконалення ведення бухгалтерського обліку в системі інформаційного забезпечення управління капіталом підприємства та обґрунтування інформаційної бази щодо формування і динаміки структури капіталу.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Своєчасне прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо формування та ефективного використання капіталу є однією з важливих передумов успішної діяльності підприємства. Це викликало увагу з боку вітчизняних науковців до вивчення проблем обліку, аналізу, управління капіталом підприємства та інформаційного забезпечення цих важливих у фінансово-господарській діяльності процесів. Так, значний внесок у розробку питань щодо обліку та аналізу капіталу підприємства внесли Є. В. Калюга, М. В. Кужельний, І. М. Павлюк,

В. Я. Савченко, М. І. Савлук, В. В. Сопко, Н. М. Ткаченко, О. А. Шевчука, Б. Ф. Усач. Зокрема дослідженню проблем інформаційного забезпечення та інформаційних технологій присвячені праці вітчизняних науковців Т. І. Алачової, Л. В. Балабанової, О. С. Височана, Н. Г. Георгіаді, А. Г. Загороднього, О. Є. Кузьміна, М. С. Пушкаря та зарубіжних дослідників С. А. Бороненкової, В. В. Годіна, Д. В. Ісаєва, І. К. Корнеє. Аналіз результатів досліджень вчених-економістів свідчить, що деякі проблеми інформаційного забезпечення обліку та управління підприємством загалом залишаються об'єктами дискусій і потребують подальших досліджень. Водночас проблема організації системи інформаційного забезпечення управління капіталом розглядається досить поверхнево. Існуючі розробки зосереджені на дослідженні загального інформаційного середовища підприємства. Це не дає змоги створити інформаційне забезпечення обліку за окремими його об'єктами, що є передумовою надходження більш чіткої та систематизованої інформації для прийняття оперативних рішень щодо управління окремими напрямками діяльності підприємства.

**Формулювання цілей статті.** Дослідження ролі бухгалтерського обліку у формуванні інформаційного забезпечення управління капіталом та його структури в умовах ринкової економіки, обґрунтування інформаційної бази щодо підвищення ефективності використання капіталу для забезпечення фінансової стійкості підприємства та отримання прибутку.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Сучасний бухгалтерський облік — це система безперервних, суцільних і взаємопов'язаних спостережень за створенням суспільного продукту і пов'язаними з ним процесами обміну, розподілу та перерозподілу, за наявністю і рухом майна конкретного господарства, його правових відносин з метою одержання інформації, її систематизації для управління діяльністю господарства будь-якого масштабу та рівня. [1, с.8].

Опрацювання даних є найважливішим і трудомістким завданням обліку. Це завдання повинно реалізовуватися враховуючи оперативність, тобто роботу в реальному режимі часу, та витрати на опрацювання. Перш за все, мова йде про те, наскільки система бухгалтерського обліку здатна опрацьовувати визначені обсяги

інформації, що надходить з певною частотою. А оскільки надходження даних відноситься до визначеного тимчасового періоду, система обліку повинна забезпечити збереження і архівацію даних, що стосуються минулих періодів та відкрити доступ до даних, що можуть бути скореговані або використані для оперативного аналізу.

Тому можемо стверджувати, що однією з основних функцій бухгалтерського обліку є інформаційна.

Інформаційна функція — це забезпечення користувачів даними бухгалтерського обліку, які їм потрібні для прийняття відповідних рішень. Це дані, показники тощо, які характеризують стан, зміни стану активів і пасивів господарства, можливість робити узагальнення та висновки [1, с.37].

Бухгалтерський облік характеризується послідовністю кроків в процесі накопичення та обробки інформації. Цей факт відображається в чіткому поділі облікового процесу на такі етапи:

- відбиток операцій у первинних документах;
- запис операцій у журнал;
- перенесення записів у Головну книгу;
- формування фінансових звітів;
- опрацювання рахунків для закриття поточного періоду і підготування до початку нового облікового циклу.

Використання методу подвійного запису дозволяє трансформувати кожний факт господарської діяльності в бухгалтерську проводку, що фіксується на рахунках.

З одного боку, синтетичні рахунки є елементами інформаційної системи, видовими ознаками, по котрим сукупність інформації розділяється на локальні частини, що дозволяють одержувати узагальнені показники для контролю й аналізу господарської діяльності. З іншого боку, синтетичний рахунок виступає в якості інформаційної підсистеми, що складає з аналітичних рахунків і субрахунків, у яких деталізується і групується інформація, що об'єднується на даному синтетичному рахунку.

Рахунки бухгалтерського обліку можна розглядати як локальні самостійні (взаємозалежні) інформаційні елементи, що відбивають прямування визначених об'єктів обліку, пов'язані в єдину інформаційну систему.

Таблиця 1

Етапи формування обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом підприємства

Етапи	Завдання	Призначення
1 етап	Збір і систематизація інформації про обсяги діяльності, про формування та рух капіталу підприємства та ін.	На цьому етапі відбувається збір інформації про всі операції підприємства. Внаслідок цього можна отримати відомості про рух капіталу підприємства
2 етап	Складання звітності про власний капітал	Публікація річного балансу та звіту про власний капітал дає змогу всім користувачам, як внутрішнім, так і зовнішнім, отримувати інформацію для оцінки платоспроможності підприємства, його фінансової незалежності, оцінки впливу фінансових і інвестиційних угод на фінансовий стан підприємства тощо
Продовження табл. 1		
3 етап	Аналіз інформації про рух капіталу підприємства	Дає змогу інтерпретувати інформацію для прийняття конкретного управлінського рішення
4 етап	Обґрунтування і оцінка фінансової політики, ефективності використання капіталу, прогнозування діяльності підприємства, тощо	Цей етап призначений для розробки тактичних та стратегічних управлінських рішень

Як відомо, функціонування підприємства тісно пов'язано з управлінням капіталом, оскільки наявність визначеної величини і динаміки його стану є одним з важливих показників фінансового стану господарюючого суб'єкта. В усі періоди життєвого циклу підприємства: від залучення ресурсів для створення чи розширення бізнесу до моменту ліквідації чи реорганізації - капітал завжди виступає необхідним атрибутом діяльності підприємства. Отже, для забезпечення фінансової стійкості та прибутковості підприємства, необхідним стає формування оптимальної структури капіталу та

пошуку нових методів управління нею.

Ми розглядаємо структура капіталу як співвідношення власних і позикових фінансових засобів, які використовує підприємство у процесі господарської діяльності. На нашу думку, ефективно управління капіталом підприємства у великій мірі залежить від своєчасного забезпечення достовірною, повною та неупередженою інформацією. Саме бухгалтерський облік розглядається як основна система, що забезпечує формування такої інформації, дає змогу встановлювати та відстежувати тенденції розвитку певного об'єкту, надаючи інформацію для прийняття оптимальних управлінських рішень.

Визначимо основні завдання, що необхідно враховувати під час формування стратегій та тактик щодо ефективного формування та використання капіталу, Серед них, на нашу думку, основними є:

1. Нагромадити достатній обсяг капіталу, необхідний для діяльності підприємства.

2. Забезпечити фінансову незалежність підприємства, а саме, оптимальне співвідношення власного та позикового капіталу.

3. Досягти найбільш раціонального розподілу капіталу підприємства.

4. Максимізувати дохідність капіталу.

5. Мінімізувати фінансовий ризик, пов'язаний з використанням капіталу.

6. Забезпечити фінансову стійкість підприємства в процесі його діяльності.

З огляду на вищезгадані завдання, ми пропонуємо основні вимоги, яким повинна відповідати інформація щодо управління капіталом підприємства, а саме:

1) точно та достовірно відображати в зовнішній та внутрішній звітності всі господарські операції, що здійснюються в підприємстві;

2) надавати користувачам мінімальним обсягом найважливіших показників, що дають змогу володіти інформацією про поточний та перспективний стан і динаміку структури капіталу та його вплив на фінансовий стан підприємства;

3) виявляти вплив окремих чинників на формування, використання та кругообіг капіталу;

4) забезпечувати здійснення контролю за капіталом;

5) формувати базу для планування обсягу і структури капіталу

підприємства.

Процес формування обліково-аналітичного забезпечення, що охоплює управління капіталом підприємства схематично можна подати у таблиці 1.

Створення належного інформаційного забезпечення є основною передумовою розробки адекватних управлінських рішень в галузі управління капіталом підприємства, що дає змогу підвищити ефективність діяльності підприємства. Загалом, на нашу думку, інформаційне забезпечення управління капіталом – це система інформаційних ресурсів та сукупність методів їх організації, необхідних для реалізації аналітичних процедур, які забезпечують оперативне прийняття управлінських рішень щодо структури капіталу підприємства. Створюючи інформаційне забезпечення управління капіталом, на наш погляд, перш за все необхідно дотримуватись таких принципів: цілісність, вірогідність, контроль, захист від несанкціонованого доступу, єдність і гнучкість, стандартизація та уніфікація, адаптивність, мінімізація введення й виведення інформації (однократність уведення інформації, уведення-виведення тільки змін). Маємо зауважити, що інформація щодо управління капіталом необхідна як керівництву конкретного підприємства, так і його зовнішнім контрагентам, зацікавленим у досягненні найкращого фінансового результату діяльності.

Неодмінною умовою підвищення ефективності застосування облікової інформації та вдосконалення управління капіталом та й підприємства в цілому є докорінна реконструкція його технічної та інформаційної бази на основі автоматизованої системи обліку та застосування інформаційних технологій, що є важливою складовою інформаційного забезпечення.

Інформаційні технології - це сукупність засобів і методів збирання, реєстрації, обробки, накопичення і доведення до користувача необхідних даних в системі організаційного управління на основі застосування засобів обчислювальної техніки [2].

Оскільки в управлінні підприємством одним з найважливіших аспектів є управління структурою капіталу, то інформаційні технології повинні забезпечувати збирання, реєстрацію, обробку, нагромадження і поширення даних щодо капіталу підприємства з урахуванням інтересів зацікавлених сторін.

Сучасним інформаційним технологіям повинні бути притаманні

такі основні риси: персоналізація використання засобів обчислювальної техніки, створення локальних мереж ЕОМ і багаторівневих розподільних систем оброблення облікових даних, організація автоматизованих робочих місць (АРМ) спеціалістів з обліку. Водночас нова інформаційна технологія має деякі нетехнічні особливості, а саме: врахування людського фактора у процесах управління, колективне використання інформаційних ресурсів; удосконалення методик виконання розрахунків і прийняття управлінських рішень на підставі цілісного уявлення про об'єкт [3, с.12].

В умовах інформаційних технологій основою забезпечення належного ведення обліку є створення в підприємстві автоматизованих робочих місць (АРМ) бухгалтера.

Автоматизоване робоче місце бухгалтера (АРМБ) – це функціонально спеціалізована людино-машинна система, яка складається з програмно-технічного комплексу, інформаційного, інструктивно-методичного та організаційно-технологічного забезпечення та використовується для автоматизації функцій обліку, аудиту, контролю [3, с.14].

Рациональна організація синтетичного й аналітичного обліку господарських операцій із застосуванням АРМ бухгалтера забезпечує:

- контроль за рухом статутного капіталу в частині основних і оборотних коштів підприємства;
- збереження грошових коштів і контроль щодо використання їх за цільовим призначенням;
- виявлення фінансових результатів діяльності підприємства і контроль за розподілом прибутку;
- систематизацію і узагальнення даних про виробничо-господарську діяльність підприємства в аналітичному та синтетичному розрізах для прийняття управлінських рішень. Вирішення завдань зведеного обліку і складання звітності базується на первинній інформації, що виникає в процесі фінансово-господарської діяльності, а також на інформації, яка повністю формується в процесі вирішення завдань інших ділянок обліку.

При використанні АРМ бухгалтера доцільним виділити наступні рівні його організації:

1. Перший рівень – первинний облік, формування оперативної

бази даних і видання інформації. На цьому рівні здійснюється обробка первинної інформації і відображення результатів для прийняття управлінських рішень.

2. Другий рівень – поточний облік, аналіз та контроль операції, формування локальних баз даних поточного обліку. Цей рівень призначений для систематизації і узагальнення інформації, застосовується для проведення контрольно-аналітичних процедур за комплексами завдань і прийняття оперативних управлінських рішень.

3. Третій рівень – підсумковий облік і складання фінансової звітності, формування локальних баз даних для підсумкового обліку. На третьому рівні інформаційної системи формується звітна облікова інформація, здійснюється аналіз та заключний контроль, формування та відображення інформації до запитання. закриття облікового періоду і архівація.

Як бачимо, за допомогою використання АРМБ процес обробки інформації чітко структурується, внаслідок чого підвищується якість та оперативність формування і надання облікової інформації щодо капіталу підприємства та його структури, що сприяє прийняттю ефективних управлінських рішень та покращує процес управління капіталом підприємства.

**Висновки.** Одним з основних джерел інформаційного забезпечення управління підприємством беззаперечно є бухгалтерський облік. Вивчаючи управління капіталом підприємства, необхідно зазначити, що саме бухгалтерський облік формує точну та достовірну облікову інформацію про стан та динаміку структури капіталу, що є основою проведення аналізу та контролю ефективності використання капіталу підприємства та прийняття оперативних управлінських рішень. Отже, на наш погляд, важливим аспектом в управлінні діяльністю підприємства є вдосконалення організації ведення обліку, підвищення контрольних властивостей, повнішого задоволення потреб управління в обліковій інформації. При виконанні даних завдань, необхідним стає використання інформаційних технологій та автоматизація обліку, що забезпечує обробку та оперативне надання достовірної інформації користувачам. Одним з найважливіших завдань у цій справі, на нашу думку, є подальший розвиток і вдосконалення інформаційних систем підприємств із використанням нових засобів управління та сучасних технічних засобів. Відповідно до цього має змінитися роль

бухгалтерського обліку, а отже, методологічні та методичні його аспекти потребуватимуть коригування. Бухгалтерський облік і бухгалтерська інформація в умовах автоматизованої системи обробки інформації використовуються значно ширше, ніж у разі ручної обробки даних. Змінюється й цільове призначення бухгалтерського обліку. Він дедалі більше стає складовою управлінської системи підприємства.

Тому, зважаючи на стрімкий розвиток науково-технічного прогресу та на необхідність надання оперативної та достовірної інформації для прийняття управлінських рішень, пріоритетним завданням при веденні бухгалтерського обліку стає його автоматизація та впровадження новітніх інформаційних технологій, для підвищення якості облікової інформації, належного інформаційного забезпечення управлінських процесів, відповідності національним та міжнародним стандартам ведення підприємницької діяльності.

#### **Список використаних джерел:**

1. Сопко В.В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2006. — 526 с.
2. Пушкар М.С. Система обліку як генератор інформаційних ресурсів /Фінанси, облік і аудит. Зб. наукових праць. Спец. випуск. - К., 2006. - С. 355-363.
3. Писаревська Т.А. Інформаційні системи обліку та аудиту: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2004. – 369 с.